

Бюджет розбрату

Як фінансове питання поховало правлячу коаліцію «Світлофор» і підштовхнуло Німеччину до дострокових виборів

Майже три роки тому, 7 грудня 2021 року, представники Соціал-демократичної партії Німеччини (СДПН), «Зелених» і Вільної демократичної партії Німеччини (ВДП) підписали угоду про створення урядової більшості. Це була перша в історії країни тристороння коаліція на федеральному рівні, названа за партійними кольорами «Світлофором». Рівно 35 місяців потому, 7 листопада 2024 року, було оголошено про припинення діяльності коаліції. Канцлер Олаф Шольц звільнив міністра фінансів Крістіана Лінднера, а решта міністрів від лібералів, за винятком одного, подали прохання на ім'я президента ФРН Франка-Вальтера Штайнмайера про звільнення із займаних посад. Так закінчився один із найоригінальніших політичних експериментів у країні.

«Світлофори» раніше практикувалися на земельному та муніципальному рівнях, проте всі вони були недостатньо успішними, а деякі й зовсім існували нетривалий період часу. У зв'язку з протиріччями між соціал-демократами і «Зеленими» з одного боку та лібералами – з іншого такий формат вважався нежиттєздатним і явно небажаним для федерації, де незрівнянно більше відповідальності, ніж у землі або комуні. Але в реаліях трирічної давності інший малюнок більшості був неможливим. У результаті на світ з'явився коаліційний договір, сповнений компромісів.

Документ містив у собі чимало прогресивних пропозицій, як-от будівництво нових 400 тис. квартир, реформу натуралізації та соцзабезпечення, здійснені на практиці, та пакет заходів форсованої диджиталізації.

Попри надзвичайні обставини, правлячі партії не наважилися виправити ті пункти

Але головну проблему коаліціонери, які розробили угоду мирного часу, спрямовану на ліквідацію економічних наслідків пандемії, передбачити не змогли. Через 2,5 місяця Росія почала широкомасштабне

*угоди, які більше не
відповідали часу*

вторгнення в Україну, що докорінно змінило не тільки геополітичну карту Європи, а й прямо позначилося на німецькому бюджеті. Країні довелося різко відмовитися від російських енергоносіїв, дати старт великій допомозі Україні і витратити сотні мільярдів євро на пом'якшення наслідків кризи для населення і промисловості ФРН. У цей період і була зроблена перша ключова помилка: незважаючи на надзвичайні обставини, правлячі партії не наважилися виправити ті пункти угоди, які більше не відповідали часу.

Різниця підходів

Основним каменем спотикання в роботі коаліції стали питання фінансів і бюджету. Фактично зіткнулися принципово різні підходи: лівоцентризм і неолібералізм. Ситуацію погіршував той факт, що обидві великі історичні події, пандемія і велика європейська війна, відбулися одна за одною.

Коаліціонери сходилися в розумінні очевидного: необхідний перерозподіл бюджетних коштів, але розходилися у відповіді, «як саме». Для ВДП ідеєю-фікс стала сувора економія. У 2023-2024 роках ФРН пережила досі небачені скорочення багатьох статей бюджету, що, разом з категоричним небажанням Мінфіну відмовитися від практики застосування «боргового гальма» (борги не більш як 0,35 відсотка ВВП), призводило до багатомільярдних «дірок» і необхідності вести низку проєктів на основі тимчасового бюджету.

*Коаліціонери сходилися в
розумінні очевидного:
необхідний перерозподіл
бюджетних коштів, але
розходилися у відповіді,
«як саме»*

Особливо жорстко Лінднер критикував екологічні плани «Зелених», вважаючи, що нові економічні обмеження з метою захисту клімату ще більше знижують і без того підірвану конкурентоспроможність Німеччини на світовому ринку. Для лібералів були чужими ідеї лівоцентристських партнерів, які не бажали відмовлятися від амбітних екологічних проєктів, у яких вони вбачали інвестиції в майбутнє.

У листопаді 2023 року Конституційний суд ФРН оголосив

неконституційною спробу «Світлофора» реінвестувати решту коштів фонду боротьби з наслідками пандемії в екологічні проекти, побачивши в цьому спробу обходу «боргового гальма». Оглядачі назвали вердикт суду «ляпасом» для коаліції, але ліберали отримали підтвердження свого курсу економії.

Градус внутрішньоурядового протистояння постійно зростає. Дійшло до того, що учасники коаліції представляли не спільні, а окремі інвестиційні плани, і навіть проводили роздільні зустрічі високого рівня. Восени 2024 року Лінднер фактично поставив ультиматум колегам: або коаліція слідує його планам, або ВДП залишить її лави.

Варто зазначити, що за три роки роботи було зроблено чимало: успішне подолання півстолітньої залежності від російських енергоносіїв, давно назріла реформа набуття громадянства, підвищення мінімальної зарплати та стипендій, запровадження нового недорогого проїзного квитка, дійсного в усій країні, або демонтаж деяких бюрократичних бар'єрів. Але в очах населення коаліція не користувалася популярністю. СДПН та її канцлеру приписували «слабкість і нерішучість» у внутрішній і зовнішній політиці, у «Зелених» з'явився імідж «заборонників», а в лібералів – тих, хто «економить на найнеобхіднішому». У підсумку якщо сумарна кількість голосів, отриманих партіями на виборах 2021 року, становила 52 відсотки, то до моменту розпаду коаліції їхній сукупний рейтинг був 31 відсоток. Це менше, ніж у одних консерваторів.

Позачергові вибори

Зараз Німеччина живе в режимі уряду меншості. 325 депутатів Бундестагу залишилися в правлячій коаліції, 408 перебувають в опозиції. Кабінет після перерозподілу повноважень залишається працездатним, але тепер Шольцу для будь-якої законодавчої ініціативи треба шукати союзників поза коаліцією.

У реаліях, що змінилися, соціал-демократам доводиться йти шляхом прагматизму. Розуміючи, що немає сенсу розраховувати на схвалення всіх законопроектів, вони запропонували перелік пріоритетів, у якому, поряд із внутрішньополітичним порядком денним (соціальне і пенсійне забезпечення, захист робочих місць, зниження енергетичних витрат і залучення інвестицій) фігурує і розширення допомоги Україні. Якраз у цій царині у Шольца найбільше шансів залучити на свій бік депутатів з інших фракцій. Той самий Лінднер після відставки став помітно більш проукраїнським, а лідер опозиції,

голова ХДС Фрідріх Мерц – і без того набагато рішучіший за канцлера в питаннях військової підтримки Києва та обмежувальних заходів проти Москви. Україну було названо серед пріоритетів щонайменше тричі, причому на найвищому рівні: у промові Шольца, заяві, опублікованій від імені керівництва СДПН, і в бесіді чинного канцлера з Мерцем. Демократичні німецькі політики роблять усе можливе для безперервного надання допомоги Україні, але необхідно розуміти, що будь-яке виділення грошових коштів, особливо за такою «нерегулярною» статтею, як підтримка іноземної держави, підпорядковується певній процедурі. У Бундестазі є широкий консенсус і бажання знайти рішення, але в умовах відсутності бюджету важко передбачити точні терміни і суму.

*Питання підтримки
України
залишатиметься одним
із небагатьох, де
збережеться єдність
демократичного табору*

Уже відомо, що позачергові вибори відбудуться 23 лютого 2025 року. Наразі впевнено лідирують консерватори, але, пам'ятаючи минулу кампанію, коли СДПН вирвалася вперед на останніх метрах дистанції та перемогла, сюрпризів виключити не можна. Якщо ж Шольц не зуміє втримати крісло канцлера, на країну очікують значні зміни, наприклад, ХДС відкрито висловлює невдоволення моделлю фінансової підтримки безробітних, запровадженою «Світлофором».

Але, незалежно від прізвища наступного канцлера, зовнішньополітичний вектор країни не зазнає помітних змін. Партії, які виступають проти подальшої підтримки України («Альтернатива для Німеччини» (АДН) і Союз Сари Вагенкнехт (BSW)) не тільки знову пройдуть у наступний Бундестаг, а й, найімовірніше, розширять свою присутність. Проте не знайдеться іншої парламентської сили, готової вступити з цими партіями в коаліцію. Маючи депутатські мандати, апарат помічників, увагу ЗМІ та фінансові можливості, вони, безсумнівно, впливатимуть на громадську думку, але не зможуть стати частиною кола тих, хто ухвалює конкретні рішення. І якраз, можливо, питання підтримки України залишатиметься одним із небагатьох, де збережеться єдність демократичного табору.

Дмитро Стратієвський

Берлін

Дмитро Стратієвський (Dr. Dmitri Stratievski) закінчив факультети політології та історії, а також захистив дисертацію в Берліні (FU Berlin). Директор Берлінського Центру вивчення Східної Європи (Osteuropa-Zentrum Berlin e.V.). Автор ряду наукових та публіцистичних робіт, виставок та проєктів із вивчення історії та сьогодення пострадянських держав.

